

A burzsoa társadalmi rend hagyományos közönséges védelmi ideológiája a szépítés. Az ilyen alapon létrejövő ideológia, akár gondolati, akár művészi formában nyilvánul meg, arra irányul, hogy eltüntesse a burzsoa társadalom ríktó ellentmondásait, szembetűnő stórnyúségeit. Ezt csinálja több mint egy évszázada a burzsoa társadalom akademikus filozófiájától kezdve az egész apologeta tudomány és művészet. Legpregnansabb formáját érte el ez az irányzat a hollywoodi filmekben, de az egyetemi filozófia igen gyakran nem más, mint happy endes filmeknek fogalmi formába öltöztetése.

Amde az utolsó évtizedek rettenetes valósága mellett a pusztaság szépítés gyengének, hatálytalannak bizonyult. Legalább is a polgári értelmiség gondolkodó körei számára, akik előtt a társadalmi élet tényeinek iszonyatát nem lehetett ilyen egyszerű eszközökkel elretusirozni.

Miben áll ilyen közülmények között a burzsoa ideológia számára felmerülő nehézség? A tények nyomása ez a gondolkodásra. Az a világ, amelyet a normális polgári ideológia harmonikusnak igyekszik feltüntetni, mint disszonáns káosz áll az emberek előtt. Amit megszerettetni óhajtanának velük, azzal szemben viszolygást éreznek, sőt a kezdődő ellentmondás, a kezdődő lázongás hangulatai nyilvánulnak meg az imperialista világgal szemben. Felmerül az a veszély, hogy az értelmiség gondolkodó része csatlakozik a szocializmushoz.

Itt új védelmi vonalra van szükség. Ezt nyújtotta Nietzsche filozófiája a 90-es évek elején, ezt Spengleré és társai 1918 után, ezt nyújtják ma az imperialista burzsoáziának az egzisztencializmus, a szemantika stb.

MTA FIL. INT.
Lukács Arch.

Felületes lenne azt hinni, hogy ezeket a filozófiákat a burzsoázia maga agyalta ki saját védelmére. Nem. Itt spontánul keletkező világnézetkeről van szó, melyek az imperialista korban élő értelmiség helyzetének közvetlen tükrölőpeiként keletkeznek. Mi ez a közvetlenség? A kiindulási pont elégedetlenség a környező világgal szem-

ben, vizsolygás/, lázongás/, kétségbeesés/, nihilizmus/, perspektí-
vátlan~~ság~~. Ebben az el~~to~~zult világban a kétségbeesett egyén egyéni
kiutat keres, de nem talál, nem találhat, mert társadalmi kérdéseket
egyéni uton, az ~~egényi~~ morál segítségével megoldani nem lehet. ^{Tehát} ~~Aki~~
~~most már nem képes a tétéles vallások világképét magáévá tenni, üres,~~
céltalan, embertelen és értelmetlen világot ábrázol gondolataival.
Ennek vonja le - cinikusan vagy becsületes kétségbeeséssel - a kö-
vetkezményeit. Ezek a világnézetek tehát az első pillanatra úgy hat-
nak, mintha lázongást fejeznének ki, legalább is a létező világ radi-
kális elutasítását.

Mi haszna az ilyen világnézetekből az imperialista burzsoázi-
ának? Hogyan használhatja fel őket? Hogyan befolyásolja őket?

A haszon mindenekelőtt abban nyilvánul meg, hogy ez a lázon-
gás, amíg tisztán egyéni alapjai változatlan~~ok~~ maradnak, soha sem
irányul a társadalom megváltoztatására. A pesszimizmus első klasszi-
kusa, Schopenhauer, már eleve elutasított, alacsonyrendűnek bélyegzett
minden ilyen törekvést. És a Heidegger-^{filozófia leg. fölé, a} Sartre-^{elő} (Semmi, a) Nincsen,
mellett ² eltörpül a hívek szemében minden "kicsinyes", "alacsonyren-
dű" társadalmi reform ¹ (a kozmikus nihilizmus fensége mellett). Aki ~~2~~
gondolatban így lázong, az az életben passzív és türelmes nyárspolgár.

MTA FIL. INT.
Lukács Arch.

Már ez is eredmény az imperialista burzsoázia számára. De a
dolog ennél tovább megy. Az ilyen polgári ideológia fejlődése rend-
szerint oda fut ki, hogy önelégültség jön létre a pesszimizmusban,
a kétségbeesésben. Pesszimizmus és kétségbeesés, mint "előkelő" maga-
tartás jelenik meg a "lapos" optimizmussal szemben, a félreállítás a
"sértődöttség" ~~ilyennek számít~~ a "feldületes" cselekvéssel szemben.
Az ilyen értelmiség a társadalmi válság közepette a burzsoa társadal-
mat fenyegető szakadék szélén a pesszimizmus és kétségbeesés minden
komfort² ~~át~~ ¹ berendezett szállodát épít magának, ahol éppen a pesszi-
mizmus és kétségbeesés lelki alapjai, önelégülten éli tovább filisz-
teréletét. S mivel a polgárik társadalom meg¹ ~~van~~, sőt támogatja ezt a
"forradalmi" magatartást, éles ellenszenv fejlődik ki a keletkező új

társadalommal szemben, mely az emberektől aktív részvételt követel. Kialakul az a világnézet, hogy a "kultura" /vagyis az ilyen magatartás/ számára a reakciós társadalmi rend kedvezőbb mint a haladó.

De még ez is csak átmeneti pont. A nihilizmus, a perspektívát-
lanság nem akar és nem tud konkrét mértéket, határozott irányt adni
az emberek cselekvésének. A kozmikus összefüggések /helyesebben: össze-
függéstelenségek/ közvetlen kapcsolata a pusztán egyéni elhatározások-
kal, cselekvésekkel melegágya a hiszékenységnek, a babonának. És itt
kapcsolódik bele aktíven az imperialista politika ezekbe a modern
világnézeti törekvésekbe. Legvilágosabban látszott ez Hitler és tár-
saihoz a
saikx propagandájában. Amigxxx Hitlerpropaganda fordul, az csoda-
váró hiszékenység, mindenre kész kétségbeesés volt. Ha a nemzeti szo-
cializmus ugynevezett világnézete nemcsak tömegeket hódíthatott meg,
hanem az értelmiség igen tekintélyes részét, úgy ezt csak azért te-
hette, mert Nietzsche és Spengler, Heidegger, Jaspers és Klages
előkészítették abban egy olyan hiszekénységi talajt, ahol ez az ide-
ológia, minden alacsonyrendűsége ellenére ellenállhatatlanul hathatott

Hitler elbukott. De az agresszív imperializmus kísérletei a fasiszmus ujrafelélesztésére ma elevenebbek mint valaha. Ezért nem meglepő, hogy Hitler bukása ellenére polgári részről semmi sem történt a Hitlert megelőző, a hitlerizmust előkészítő polgári világnézetek ideológiai felszámolására. Sőt azt látjuk világszerte, hogy ezek a világnézetek zavartalanul terjednek, hogy teljes mértékben élvezik a burzsoázia ugyszólván minden árnyalatának ideológiai támogatását. Az egzisztencializmus világnikere bizonyítja, hogy e tekintetben a polgári társadalmakban lényeges változás Hitler bukása óta nem következett be. És az egzisztencialisták "harmadikutas" politikája De Gaulle-lal szemben világosan mutatja, hogy az új nihilizmus társadalmi funkciója nem különbözik lényegesen a régitől.

Éppen ez a helyzet követeli meg tőlünk, hogy a legősebben harcoljunk e világnézetek ellen, még akkor is, ha nem lépnek fel semmi-

féle kifejezett reakciós politikai tendenciával. Mert a népi demokrácia létrejötte fordulatot jelent világnézeti téren is. Az imperializmus politikája újabb és újabb világháborúk szakadékaiba vezeti az emberiséget; nem véletlen, hogy a gondolkodó értelmiség közvetlen, a közvetlenségben megrögzött reakciója erre a politikára a nihilizmus, a perspektívatlanság. A népi demokrácia politikája ellenben a béke, a munka, a felszabadulás perspektíváját nyújtja népeknek és egyéneknek egyaránt. E politika, az így létrejövő társadalmi rend következtében

természetes, hogy az értelmiségben belül is helyre kell állania a valósághoz való normális világnézeti viszonyoknak. A népi demokrácia az embereknek nem passzivitására, nem hisékenységre, nem kétségbeesésre appellál, hanem ellenkezőleg azt kívánja, hogy józanul és tudatosan megismerjék a maguk helyzetét, céljait, törekvéseit és tudatos cselekvésekben vigyék át azokat a valóságba. A valóság tehát a népi demokrácia emberei számára nem idegen, ellenséges káosz, hanem építendő otthon.

A két világnézeti irány kibékíthetetlen ellentétben áll egymással szemben. Amilyen hasznos a modern világnézetek perspektívatlansága és nihilizmusa, kétségbeesés-ideológiája az imperialista burzsoázia számára, olyan károsan hatnak ezek a világnézetek a népi demokráciában. A népi demokráciáknak tehát elsőrendű ideológiai feladata ezeknek ~~xxxx~~ a világnézeteknek gyökeres gondolati felszámolása. Nemcsak azért, hogy egy esetleg eljövendő fasizmus ideológiai tartalékseregét eleve megsemmisítsük, hanem azért is, hogy az imperializmusban eltévedt értelmiséget visszavezessük oda, ahová tartozik: az új világot építő munkásság és parasztság mellé.

MTA FIL. INT.
Lukács Arch.

L. J.